

دانشگاه سям نور

دانشکده علوم پایه و کشاورزی

مرکز تهران شرق

(M. A) پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته مهندسی کشاورزی

گروه اقتصاد کشاورزی

عنوان پایان نامه:

بررسی اثر بخشی واگذاری سهام بانک صادرات به بخش خصوصی

بر روند تجهیز مالی بخش کشاورزی

سجاد سلامت

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر شوکت فدایی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر غلامرضا یآوری

فروردین ۱۳۹۲

شماره: _____
 تاریخ: _____
 پیوست: _____

دانشگاه پیام نور
 دانشکده پیام نور استان تهران
 مرکز تحقیقات و فناوری

جمهوری اسلامی ایران
 وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
 مرکز تهران شرق

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد
جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای سجاد سلامت
دانشجوی مهندسی اقتصاد کشاورزی به شماره دانشجویی
۸۸۰۳۲۱۰۷۶

تحت عنوان:

" بررسی اثربخشی واگذاری سهام بانک صادرات به بخش خصوصی بر روند تجهیز مالی بخش کشاورزی "

جلسه دفاع با حضور داوران نامبرده ذیل در روز یکشنبه مورخ: ۹۲/۰۲/۰۱ ساعت: ۱۴-۱۳ در محل مرکز تهران شرق برگزار شد. پس از بررسی پایان نامه مذکور با نمره به عدد ..... به حروف ..... و با درجه ارزشیابی ..... مورد قبول واقع شد نشد

امضاء	دانشگاه / موسسه	مرتبه / دانشگاهی	نام و نام خانوادگی	هیات داوران
	پیام نور	دانشیار	دکتر محسن شوکت فدایی	استاد راهنما
	پیام نور	استادیار	دکتر غلامرضا باوری	استاد مشاور
	جهاد کشاورزی	استادیار	دکتر محمد زاد	استاد داور
	پیام نور	استادیار	دکتر مهرداد رضوانی	نماینده گروه / تحصیلات تکمیلی

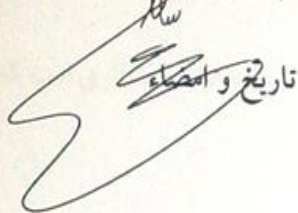
تهران ، خیابان کریمخان
 زند ، خیابان استاد نجات
 الهی ، خیابان شهید فلاح
 پلاک ۲۷ مرکز
 تهران شرق
 تلفن: ۸۱۱۳۶۷۵
 دورنگار: ۸۱۶۸۱۱۴
 Tshargh.Ipnu.ac.ir

تعهدنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب سجاد سلامت دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۸ مقطع کارشناسی ارشد رشته اقتصاد کشاورزی گواهی می‌نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته‌ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و ماخذ آنرا نیز در جای مناسب ذکر کرده‌ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می‌دانم و جوابگوی آن خواهم بود.

نام و نام خانوادگی دانشجو

س
تاریخ و امضاء

اینجانب سجاد سلامت دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۸ مقطع کارشناسی ارشد رشته اقتصاد کشاورزی گواهی می‌نمایم چنانچه بر اساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار، مقاله، کتاب و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب و ... به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

نام و نام خانوادگی دانشجو

س
تاریخ و امضاء

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می‌باشد.

فروردین ۱۳۹۲

تقدیم به:

ساحت یگانه منجی بشریت؛

همانکه ترنم حضورش، گرمابخش دل های شیدا و منتظری است که روزها را به آرزوی وصال رویش
به شماره نشسته اند

با تشکر از

اساتید محترم راهنما و مشاور ، جناب آقای دکتر شوکت فدایی و جناب آقای دکتر

غلامرضا یآوری و جناب دکتر محمد زاد که بنده را در تدوین هرچه بهتر این پایان نامه یاری نمودند .

همچنین همسر، پدر و مادر عزیزم که در تمامی مراحل زندگی همراه و همیار بوده اند.

چکیده:

ساختار و کارکرد شبکه بانکی، نقش برجسته ای را در شکل دهی به اقتصاد ملی ایفا می کند. از اینرو نظام بانکداری یک کشور، متغییری اساسی در شکل گیری اقتصاد آن کشور محسوب می شود. از سوی دیگر نقش بانک ها در تجهیز منابع مالی و کارکرد آنها با عنوان اصلی ترین منبع تامین سرمایه برای بخش های تولیدی از جمله کشاورزی سبب شده تا توجهات به ساختار شبکه بانکی و کارایی آن بیش از گذشته باشد. به طوریکه پس از ابلاغیه اجرای اصول ۴۴ و ۴۵ قانون اساسی در ۱۴ مرداد ماه ۱۳۸۴ بحث خصوصی سازی بانک های دولتی از جمله بانک صادرات ایران، در دستور کار سازمان خصوصی سازی قرار گرفت تا اینکه نهایتاً در خرداد ۱۳۸۸ سهام بانک صادرات با هدف افزایش کارایی این بانک، در بازار سرمایه به بخش خصوصی واگذار شد.

اما پس از واگذاری سهام بانک به بخش خصوصی همواره یک سوال اساسی در خصوص نحوه عملکرد بانک در حوزه تجهیز منابع مالی بخش کشاورزی مطرح بوده است. این موضوع زمانی اهمیت می یابد که بدانیم نرخ سود تسهیلات در این بخش طی سالهای اخیر (۱۳۸۵ الی ۱۳۸۹) روندی نزولی و سپس ثابت را تجربه کرده است. لذا این سوال مطرح می شود که آیا واگذاری بانک های دولتی و فرآیند تخصصی شدن فعالیت بانک های خصوصی نظیر بانک صادرات در زمینه تجاری و نیز سود پائین تسهیلات بخش کشاورزی نسبت به سایر بخشهای اقتصادی، مانع از افزایش تسهیلات این بانک به بخش کشاورزی نشده است؟

بر اساس یافته های این تحقیق؛ میان نرخ سود تسهیلات در بخش کشاورزی با حجم تسهیلات بانک به بخش کشاورزی رابطه معناداری به لحاظ ریاضی وجود ندارد (عدم همبستگی) و رویه اعطای تسهیلات بانک صادرات به بخش کشاورزی در سالهای پس از واگذاری به بخش خصوصی، نه تنها کاهش نیافته بلکه به صورت چشمگیری رشد یافته است. ضمن آنکه سمت و سوی تسهیلات در مناطق مستعد برای توسعه کشاورزی هدفمند تر از گذشته شده و زیر بخشهای نیمه صنعتی، نظیر شیلات و دام پروری، رشد چشمگیر تری را در جذب منابع مالی بانک صادرات ایران داشته اند.

از سوی دیگر افزایش توجه مسئولان بانک صادرات پس از خصوصی سازی، به بسته های پیشنهادی بانک مرکزی، باعث شده تا میزان تحقق انتظارات بانک مرکزی از هدایت منابع مالی در بخش کشاورزی به خوبی محقق شود

کلید واژه:

خصوصی سازی، شبکه بانکی، تجهیز منابع مالی، توسعه کشاورزی

فهرست مطالب:

فصل اول: طرح تحقیق

۱۳	۱-۱- مقدمه
۱۴	۱-۲- بیان مسئله :
۱۷	۱-۳- اهداف تحقیق:
۱۸	۱-۴- اهمیت و ضرورت پژوهش:
۲۰	۱-۵- تعاریف عملیاتی
۲۰	۱-۵-۱- خصوصی سازی :
۲۱	۱-۵-۲- خصوصی سازی بانک ها:
۲۲	۱-۵-۳- تسهیلات بانکی:
۲۲	۱-۵-۴- تجهیز منابع مالی:
۲۳	۱-۶- فرضیات تحقیق
۲۴	۱-۷- محدوده تحقیق:
۲۴	۱-۸- محدودیت های تحقیق :

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۲۵	۲-۱- مقدمه
۲۶	۲-۲- نقش اعتبارات بانکی در توسعه
۲۶	۲-۲-۱- نقش اعتبارات بانکی در توسعه بخش کشاورزی
۲۷	۲-۲-۲- توانمند سازی بخش کشاورزی:
۲۸	۲-۲-۳- نقش سرمایه گذاری در توانمند سازی بخش کشاورزی:
۲۹	۲-۲-۴- اهداف توانمند سازی بخش کشاورزی:
۲۹	۲-۲-۵- عوامل موثر بر توانمند سازی بخش کشاورزی :
۳۲	۲-۳- نگاه نظری به تجهیز منابع مالی در بخش کشاورزی:
۳۳	۲-۳-۱- مولفه های موثر بر سرمایه گذاری در بخش کشاورزی
۳۵	۲-۳-۲- نگاهی به وضعیت سرمایه گذاری در بخش کشاورزی
۳۶	۲-۳-۳- انواع منابع تأمین اعتبارات کشاورزی
۳۸	۲-۳-۴- سایر روشهای جذب منابع مالی در بخش کشاورزی
۳۸	۲-۴- نقش بانکها در تجهیز منابع مالی بخش کشاورزی
۳۹	۲-۴-۱- عوامل موثر بر تجهیز منابع مالی بخش کشاورزی
۴۰	۲-۴-۲- عوامل موثر بر کار آمدی تخصیص منابع مالی به بخش کشاورزی

۴۱	۲-۵- اهمیت خصوصی سازی در اقتصاد
۴۱	۲-۵-۱- اهداف اصلی خصوصی سازی:
۴۲	۲-۵-۲- اهداف فرعی خصوصی سازی:
۴۲	۲-۵-۳- تاریخچه خصوصی سازی:
۴۳	۲-۵-۴- خصوصی سازی در ایران:
۵۰	۲-۵-۵- مراحل خصوصی سازی در ایران
۵۰	۲-۵-۶- تجارب برخی از کشورهای جهان در زمینه خصوصی سازی:
۵۸	۲-۶- آشنایی با انواع بانک ها
۵۹	۲-۶-۱- تعریف عملیات بانکی در ایران:
۵۹	۲-۶-۲- بررسی مکانیزم های نظارتی بانک مرکزی در بانکهای خصوصی
۶۲	۲-۶-۳- خصوصی سازی بانکهای دولتی
۶۳	۲-۶-۴- وضعیت مالکیت در بانکهای خصوصی
۶۴	۲-۶-۵- بازخوانی تغییرات ساختاری متاثر از واگذاری سهام بانک ها
۶۵	۲-۶-۶- تاثیرات خصوصی سازی بانکها بر نرخ ریسک پذیری اعتبارات
۶۹	۲-۷- نگاهی به خصوصی سازی بانک صادرات
۷۲	۲-۷-۱- ساختار و نحوه واگذاری سهام بانک صادرات
۷۶	۲-۷-۲- تحولات ساختاری بانک صادرات پس از خصوصی سازی
۷۷	۲-۷-۳- مزایای خصوصی سازی بانک صادرات ایران:
۷۷	۲-۷-۴- موانع واگذاری بانک صادرات به بخش خصوصی:
۷۹	۲-۷-۵- تغییر در شرائط اعطای تسهیلات قبل و بعد از خصوصی سازی بانک صادرات:
۸۰	۲-۸- بررسی و مطالعات انجام شده در ایران و جهان
۸۰	۲-۸-۱- بررسی مطالعات و تحقیقات انجام شده در ایران:
۸۵	۲-۸-۲- بررسی مطالعات و تحقیقات انجام شده در جهان:
۸۶	۲-۹- چارچوب نظری تحقیق:
	فصل سوم: روش شناسی تحقیق
۸۷	۳-۱- مقدمه:
۸۷	۳-۲- روش تحقیق:
۸۸	۳-۳- متغیرهای تحقیق:
۸۸	۳-۴- فرضیات تحقیق:
۸۹	۳-۵- جامعه آماری
۸۹	۳-۶- نمونه آماری
۹۰	۳-۷- روش نمونه گیری:

۹۱	۳-۸- روش های جمع آوری اطلاعات
۹۱	۳-۹- ابزار جمع آوری اطلاعات:
۹۲	۳-۱۰- روایی (اعتبار) ابزار اندازه گیری
۹۲	۳-۱۱- پایایی (قابلیت اعتماد) ابزار اندازه گیری:
۹۳	۳-۱۲- روش های تجزیه و تحلیل داده ها
۹۳	۳-۱۲-۱- آمار توصیفی
۹۵	۳-۱۲-۲- آمار استنباطی

فصل چهارم: یافته های تحقیق

۹۷	۴-۱- مقدمه :
۹۷	۴-۲- آمار توصیفی:
۹۷	۴-۲-۱- آشنایی با بانک صادرات
۹۷	۴-۲-۲- ساختار سازمانی:
۹۸	۴-۲-۳- برآورد سرمایه ی بانک صادرات :
۹۹	۴-۲-۴- شرائط اعطای تسهیلات بانک، پس از خصوصی سازی :
۱۰۳	۴-۲-۵- وضعیت سهامداران بانک:
۱۰۳	۴-۲-۶- شاخصه های اقتصادی بانک صادرات
۱۰۴	۴-۲-۶-۱- حجم تسهیلات پرداختی به بخشهای مختلف :
۱۰۴	۴-۲-۶-۲- وضعیت تراز نامه سالانه بانک در سالهای ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۰
۱۰۵	۴-۲-۶-۳- حجم تسهیلات بخش کشاورزی در مقایسه با برنامه ابلاغی بانک مرکزی
۱۰۶	۴-۲-۶-۳- پراکنش جغرافیایی تسهیلات اعطایی در بخش کشاورزی
۱۰۸	۴-۲-۶-۵- سهم بخش کشاورزی از تسهیلات اعطایی سرپرستی شعب بانک صادرات
۱۰۹	۴-۲-۷- تسهیلات اعطایی به زیر بخشهای گروه کشاورزی
۱۱۲	۴-۲-۸- تاثیر نرخ سود بر تسهیلات بانکی به بخش کشاورزی
۱۱۴	۴-۲-۹- درصد تحقق سیاست های بالادستی در اعطای تسهیلات بانک صادرات به بخش کشاورزی:
۱۱۷	۴-۲-۱۰- نگاهی به منطقه گزینی اعطای تسهیلات بخش کشاورزی:
۱۱۸	۴-۲-۱۱- موانع و مشکلات تجهیز مالی بخش کشاورزی
۱۲۱	۴-۳- آمار استنباطی:
۱۲۱	۴-۳-۱- ضرایب همبستگی و مقایسه میانگین ها :
۱۲۴	۴-۳-۲- بررسی نظرات کارشناسان مسائل بانکی در خصوص تأثیرات خصوصی سازی بانک صادرات در تجهیز منابع مالی بخش کشاورزی:

فصل پنجم: خلاصه بحث و نتیجه گیری و پیشنهادات

۱۲۷	۵-۱- مقدمه :
۱۲۷	۵-۲- خلاصه:
۱۲۸	۵-۳- نتیجه گیری:
۱۲۸	۵-۳-۱- نتایج حاصل از تحلیل توصیفی داده ها:
۱۲۹	۵-۳-۲- نتایج حاصل از تحلیل استنباطی داده ها:
۱۳۰	۵-۴- پیشنهادات:
۱۳۱	۵-۵- عناوین پیشنهادی برای تحقیقات آتی:
۱۳۲	چکیده انگلیسی

فهرست جداول

۹	جدول ۱-۱: ارزش افزوده بخش کشاورزی
۳۵	جدول ۱-۲- مقایسه میانگین کارایی فنی، تخصیصی و اقتصادی بانکهای خصوصی و دولتی طی سالهای ۸۰ تا ۸۴- رویکرد درآمدی
۳۶	جدول ۲-۲- میانگین کارایی فنی، تخصیصی و اقتصادی مجموعه بانکهای خصوصی و دولتی در سالهای ۸۰ تا ۸۴- رویکرد ارزش افزوده
۴۶	جدول ۲-۳- مقایسه فرآیند خصوصی سازی در کشورهای مختلف
۶۰	جدول ۲-۴- معرفی فعالیت بانک ها
۶۳	جدول ۲-۵- خصیصه های اطلاعاتی فعال در فرآیند اعطای تسهیلات مضاربه به متقاضیان
۷۰	جدول ۲-۶- وضعیت تعداد و مبلغ فروش سهام بانکهای دولتی در سال ۱۳۸۸ توسط سازمان خصوصی سازی
۷۸	جدول ۲-۷- تحقیقات صورت گرفته در زمینه خصوصی سازی
۸۰	جدول ۲-۸- تحقیقات صورت گرفته در زمینه خصوصی سازی در خارج از کشور
۸۵	جدول ۳-۱- تسهیلات بخش کشاورزی بانک صادرات به تفکیک سال
۹۹	جدول ۴-۱- بررسی تسهیلات اعطایی بانک صادرات به تفکیک متقاضیان
۹۹	جدول ۴-۲- تراز نامه پایان سال بانک صادرات ایران
۱۰۰	جدول ۴-۳- بررسی نسبت حقوق صاحبان سهام به سپرده های بانکی
۱۰۰	جدول ۴-۴- مقایسه تسهیلات بخش کشاورزی بانک صادرات با سایر بانکهای دولتی
۱۰۱	جدول ۴-۵- پراکنش جغرافیایی تسهیلات اعطایی بانک صادرات در بخش کشاورزی
۱۰۳	جدول ۴-۶- سهم تسهیلات بخش کشاورزی از کل تسهیلات بانک صادرات به بخش خصوصی
۱۰۴	جدول ۴-۷- سهم هر یک از بخشهای کشاورزی در جلب تسهیلات بانک صادرات بر حسب درصد از کل تسهیلات کشاورزی
۱۰۸	جدول ۴-۸- نرخ سود تسهیلات بخش کشاورزی در مقایسه با سایر بخشها
۱۰۸	جدول ۴-۹- مقایسه تسهیلات بخش کشاورزی با نرخ سود بانکی
۱۰۹	جدول ۴-۱۰- سهم بخش های مختلف اقتصادی از تغییر در مانده تسهیلات اعطایی بانکها در برنامه سوم
۱۱۰	جدول ۴-۱۱- سهمیه مصوب بخش های مختلف اقتصادی از تسهیلات بانکها در سال های ۱۳۸۷-۱۳۹۰
۱۱۱	جدول ۴-۱۲- سهم بخش های مختلف اقتصادی از تغییر در مانده تسهیلات اعطایی بانکها به بخش غیردولتی در سالهای ۸۹-۱۳۸۴
۱۱۷	جدول ۴-۱۳- مقایسه حجم تسهیلات بخش کشاورزی به حجم کل تسهیلات اعطایی بانک صادرات

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۲- تأثیرات تزریق منابع مالی به بخشهای اقتصادی ۲۵
- نمودار ۲-۲- فرآیند خصوصی سازی بر اساس برنامه چهارم توسعه ۴۵
- نمودار ۳-۲- روشهای واگذاری سهام بنگاه های دولتی به بخش خصوصی ۶۹
- نمودار ۴-۲- چارچوب نظری تحقیق ۸۱
- نمودار ۱-۴- چارت سازمانی بانک صادرات پس از واگذاری به بخش خصوصی ۹۳
- نمودار ۲-۴: حجم تسهیلات بانک صادرات در ۴ قطب کشاورزی کشور ۱۱۲
- نمودار ۳-۴: حجم تسهیلات بانک صادرات در ۴ استان مستعد برای کشاورزی ۱۱۳
- نمودار ۴-۴: تسهیلات اعطایی بانک صادرات به بخش کشاورزی در دوره ۵ ساله ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۰ ۱۱۶

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱ - مقدمه :

یکی از اصول اقتصاد پویا و همچنین از پیش فاکتورهای توسعه اقتصادی کشورهای پیشرفته دنیا "خصوصی سازی" است. اما پیش از آن، مهم ترین عامل زیرساز در طراحی سیاستهای توسعه اقتصادی یک کشور، تعیین حدود و برجستگی نقش بخش عمومی و خصوصی در فرایند تحولات اقتصادی است. لذا دولتهای می باید پیش از انتخاب سیاستهای گوناگون توسعه، چارچوب این حوزه ها را تعیین و وزن هر بخش را در فعالیتهای اقتصادی مشخص کنند. البته باید توجه داشت که تعیین وزن هر بخش در هر نوع فعالیت اقتصادی، به عوامل متعدد داخلی و خارجی بستگی دارد که اهم آنها عبارتند از: ایدئولوژی حاکم و اهداف مورد نظر دولت، شرایط اقتصادی جهان و قطب بندیهای آن، ظرفیت و تواناییهای بخش عمومی و خصوصی کشور و درجه توسعه یافتگی اقتصادی در کشور (عرب مازار، ۱۳۷۴).

از اینرو موفقیت در خصوصی سازی نظام بانکی کشورها نیازمند اصلاح ساختارهای مالی و اداری، تعدیل نیروی انسانی و بکارگیری نیروی توانمند، حذف یا کنار آمدن با قوانین و مقررات دست و پاگیر دولتی و ... است. موضوعی که می تواند تنگناهای عمده اقتصادی موجود بر سر راه تحقق اهداف خصوصی سازی بانکها را رفع و یا تعدیل کند و در نهایت موجب افزایش کارایی اقتصادی شود. البته باید دقت کرد که این امر بدون مدیریت کارآمد محقق نخواهد شد. (بهکیش، ۱۳۸۱).

بالاخص آن بخشی از نظام بانکی که مرتبط با بخش تولید، علی الخصوص بخش کشاورزی می شود. چراکه بخش کشاورزی در اقتصاد ایران از اهمیت نسبی بالایی برخوردار است. به عنوان مثال بخش کشاورزی در پنج سال اول انقلاب، و به رغم تمامی مشکلات بروکراسی ناشی از تغییر در سیستم حاکمیتی کشور، تنها بخشی بود که ارزش افزوده آن در هر سال، ۵۶ درصد رشد مثبت را نشان می داد (نامه اتاق بازرگانی، تیر ۱۳۷۹ - شماره ۳۸۷).

لذا در یک جمع بندی کلی می توان گفت اگر چنانچه روند خصوصی سازی بانکهای دولتی با مدیریت کارآمد، که یکی از شروط اصلی موفقیت در حرکت به سمت خصوصی سازی محسوب میشود، تلفیق گردد، بی تردید این واگذاری ها می توانند در جهت تسهیل و تسریع فرآیندهای تامین و تجهیز منابع مالی مورد نیاز بخش کشاورزی مورد بهره برداری قرار گیرند، تا بدین ترتیب؛ معضل تاریخی کمبود منابع سرمایه ای در بخش های تولیدی از جمله کشاورزی که به عنوان یکی از ارکان مهم توسعه در کشورهای درحال توسعه محسوب می شود، مرتفع گردد.

بخشی که ۱/۴ درصد از رشد تولید ناخالص داخلی و ۲۷ درصد از تولید ناخالص ، ۲۳ درصد از میزان اشتغال در کشور نتیجه حضور فعال آن در اقتصاد ملی است(ایران نژاد ، ۱۳۷۸) .

جدول ۱-۱: ارزش افزوده بخش کشاورزی

حساب های ملی (به قیمت جاری) - ارقام به درصد						
سال	ارزش افزوده نفت	ارزش افزوده کشاورزی	ارزش افزوده صنایع	ارزش افزوده معدن	ارزش افزوده ساختمان	ارزش افزوده خدمات
۱۳۸۶	۲۸/۲	۹/۴	۱۷/۵	۱۰/۹	۵/۳	۴۷/۳
۱۳۸۷	۲۵/۲	۸/۹	۱۸/۷	۱۱/۱	۶/۴	۵۰/۱
۱۳۸۸	۲۰/۵	۱۰/۳	۱۸/۴	۱۱/۳	۵/۹	۵۳/۹
۱۳۸۹	۲۲/۷	۱۰/۲	۱۹/۵	۱۲/۶	۵/۷	۵۱/۱

ماخذ: اداره حسابهای ملی بانک مرکزی ایران سال ۱۳۸۹

۱-۲- بیان مسئله :

پس از سه دهه از تشکیل نظام جمهوری اسلامی ایران و تداوم بانکداری دولتی، در اوایل دهه ۸۰ فرآیند صدور مجوز فعالیت بانکهای خصوصی باردیگر در دستور مسئولان وقت نظام بانکی کشور قرار گرفت . تجربه موفق معدود بانکهای خصوصی فعال در نیمه دهه ۸۰ و تصمیم راهبردی نظام اقتصادی کشور در واگذاری تصدی گری دولتی به بخش خصوصی و تعاونی ، در راستای اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی ، سبب شد تا بانکهای دولتی در لیست خصوصی سازی بنگاههای دولتی قرار بگیرند.

در این میان سهام بانک صادرات پس از بانکهای ملت و تجارت ، در مورخه ۱۹ خرداد ماه ۱۳۸۸ در بازار سرمایه به تعداد یک میلیارد و ۸ میلیون و ۱۸۰ هزار سهم و تنها در شش دقیقه به قیمت هر سهم هزار و یک ریال، معامله شد.

اما از آنجایی که یکی از وظائف اصلی بانک ، جمع آوری سرمایه های سرگردان و هدایت آنها به سمت بخش های تولیدی، از جمله بخش کشاورزی است، ضروریست آثار و عوارض احتمالی واگذاری بانکهای دولتی به بخش خصوصی مورد بحث و بررسی قرار بگیرد.

اهمیت این موضوع زمانی برجسته تر می شود که بدانیم مهمترین سیاستهای اعتباری در ارتباط با بخش کشاورزی همه ساله توسط بانک مرکزی تعیین و به سیستم بانکی کشور ، اعم از بانکهای تجاری و تخصصی ، دولتی و خصوصی ابلاغ می شود. این سیاست های سالانه که اهم آنها در ادامه مورد اشاره قرار گرفته ، برای اجرایی شدن نیاز به تعامل بانکهای دولتی و خصوصی با بانک مرکزی دارد.

۱-۲-۱- تعیین حداقل و حداکثر نرخ سود:

این سیاست از مهمترین ابزارهای کنترل پولی بانک مرکزی به شمار می آید و همه ساله میزان آن، توسط شورای پول و اعتبار تعیین و اعلام می کند.

سیاست تعیین حداقل و حداکثر نرخ سود در سالهای آغازین دهه ۷۰ با رویکرد تنزل دهی به سود اعتبارات بخش کشاورزی پایه گذاری شد و در سالهای ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۳ همواره نرخ سود تسهیلات بخش کشاورزی یک درصد کمتر از سایر بخشها اعلام می شد. هدف اصلی این رویکرد، حمایت از متقاضیان اعتبارات کشاورزی و جلب سرمایه ها به سوی این بخش عنوان می شد.

اما برخی در همان زمان اتخاذ این رویکرد را یکی از علل کاهش میزان اعتبارات اعطایی بانکها ، بالاخص بانکهای تجاری به بخش کشاورزی می دانستند. از اینرو در جریان برنامه دوم توسعه، سیاست یارانه ای دولت جهت حمایت از تسهیلات بانکی در بخش کشاورزی در دستور کار قرار گرفت و رویه های گذشته کنار گذاشته شد.

۱-۲-۲- تعیین نرخ سپرده های سرمایه گذاری:

تعیین نرخ سپرده های سرمایه گذاری یکی دیگر از ابزارهای بانک مرکزی برای سیاست گذاری در حوزه پولی و مالی کشور محسوب می شود. بر اساس سیاست گذاری فعلی بانک مرکزی ایران، نرخ سود سپرده ها در بانکهای تخصصی و تجاری به صورت یکسان اعلام می شود. به گفته ناظران اقتصادی این سیاست با هدف افزایش و توازن در جلب و انتقال سرمایه های بخش غیر دولتی به بخش های تولیدی، اجرا می شود.

۱-۲-۳- تعیین سقف تسهیلات اعطایی بانکها

بانک مرکزی همه ساله در بخشنامه های پولی خود میزان تسهیلات قابل پرداخت به اشخاص حقوقی و حقیقی را به تفکیک انواع عقود اسلامی، تعیین می کند که برای کلیه بخشهای اقتصادی به صورت یکسان لحاظ می شود. البته این شرائط استثنایی هم دارد که بر اساس آن اشخاص حقیقی و یا حقوقی در صورت تایید بانک مرکزی می توانند از سقف تسهیلات دریافتی بیشتری برخوردار شوند. اما در اصل این بانکها هستند که با نحوه ی اجرای این سیاستها می توانند بازوی دولت در اجرای طرحهای توسعه بخش کشاورزی باشند.

برای توضیح این موضوع ابتدا می باید نگاهی به سیاستها و خط مشی های اعتباری بانکها داشته باشیم. به طوریکه سیاستها و خط مشی های اعتباری بانکها را می توان در دو گروه مختلف مورد بررسی قرار داد:

گروه اول روشها و خط مشی های اعطایی اعتبارات در واحدهای مختلف بانک است که به صورت مدون درآمده و به واحدهایی اجرایی بانک ابلاغ می شود

گروه دوم، جهتگیری هایی سطوح کارشناسی مدیریت بانکهاست که به هنگام بررسی و تصویب طرحها و پیشنهادات اثر گذار هستند و همین نقطه، محل تاثیر گذاری سیاست های مدیریتی بانک های دولتی و خصوصی در اعطای تسهیلات به متقاضیان بخش کشاورزی است.

از اینرو به نظر می رسد بررسی تاثیرات واگذاری بانکهای دولتی به بخش خصوصی، بدون در نظر گرفتن ساز و کار بانکها در حوزه تسهیلات ، بالاخص در بخش کشاورزی، ممکن نباشد. موضوعی که این تحقیق با عنوان بررسی تاثیرات خصوصی سازی بانک صادرات بر تجهیز منابع بخش کشاورزی دنبال تحقیق بخشی از آن است.

لذا سوالات این تحقیق عبارت است از:

- آیا خصوصی سازی بانک صادرات بر حجم تسهیلات بخش کشاورزی موثر بوده است؟
- آیا تاثیر نرخ سود بانکی بر تخصیص منابع بانکی به بخش کشاورزی در دوره پس از واگذاری به بخش خصوصی تشدید شده است؟
- آیا خصوصی سازی بانک صادرات بر تحقق سیاست های پولی مصوب بانک مرکزی در بخش کشاورزی موثر بوده است؟

۱-۳- اهداف تحقیق:

تحقیق حاضر اهداف ذیل را دنبال می کند:

۱-۳-۱- هدف کلی:

هدفی کلی این تحقیق «بررسی اثر بخشی واگذاری سهام بانک صادرات به بخش خصوصی بر روند تجهیز مالی بخش کشاورزی» است.

۱-۳-۲- اهداف اختصاصی:

اهداف اختصاصی مورد بررسی در این تحقیق عبارتند از:

- * بررسی عملکرد بانک صادرات در تجهیز منابع بخش کشاورزی در دو دوره زمانی قبل و بعد از خصوصی سازی به لحاظ اعتبارات اعطایی

* بررسی عملکرد بانک صادرات در تجهیز منابع بخش کشاورزی در دو دوره زمانی قبل و بعد از خصوصی سازی با در نظر گرفتن مصوبات بانک مرکزی

* بررسی تغییر رویکردهای مدیریتی بانک در ارائه تسهیلات به بخش کشاورزی قبل و بعد از خصوصی سازی

۱-۴- اهمیت و ضرورت پژوهش:

یکی از ابزارهای کنترلی بانک مرکزی در نظام بانکی کشور، تعیین میزان مشارکت بانکها در بخشهای مختلف اقتصادی است؛ که با روشهایی مانند تعیین حجم تسهیلات و نرخ سود در بخشهای مورد حمایت، می تواند تقویت گردد. در عمل به این گونه تسهیلات، تسهیلات تکلیفی نیز اطلاق می گردد.

تاری و همکارانش در بررسی تأثیر تسهیلات اعطایی بانکها، به عنوان یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر سرمایه گذاری در بخش کشاورزی، در طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۵۸ اعلام کردند که با توجه به اینکه تسهیلات پرداختی در طی این سالها به دو صورت تکلیفی و غیرتکلیفی بوده، مشخص شده که اگر در مدل سرمایه گذاری، متغیرهای تسهیلات تکلیفی و غیرتکلیفی به تنهایی به کار گرفته شوند، ضرایب آنها بی معنا خواهد شد؛ و در صورتی که حجم کل تسهیلات در نظر گرفته شود، ضریب حجم کل تسهیلات (مجموع تسهیلات تکلیفی و غیرتکلیفی) معنادار خواهد بود؛ که مبین آن است که آنچه بر سرمایه گذاری در بخش کشاورزی تأثیرگذار است، حجم کل اعتبارات در این بخش می باشد (تاری فتح اله و احمدی نجیبه، ۱۳۸۷،

از اینرو می توان گفت اعتبارات اعطایی شبکه بانکی کشور به بخش کشاورزی، به صورت مشخص بر عملکرد این بخش تأثیرگذار است. لذا هر گونه تحول و تغییر در ارائه تسهیلات بانکی به بخش کشاورزی، می تواند عملکرد کلان این حوزه را از خود متأثر کند.

مقوله ی دیگری که همواره مورد بحث و بررسی کارشناسان حوزه پولی و بانکی کشور بوده، مسئله کارآمدسازی سیستم بانکداری در ایران است. لذا مسئولان بانکی کشور، در راستای دستیابی به یک نظام مالی کارآمد، خصوصی سازی بانکها را در دستور کار خود قرار دادند چراکه عملکرد نظام بانکی تأثیر

مستقیمی بر ساختارهای اقتصادی برجا می گذاشت و کارآمد سازی آن می توانست منجر به ارتقا کارآمدی در سایر بخشهای اقتصادی نیز شود.

به عنوان مثال سعید عیسی زاده و همکاران (۱۳۹۰) در گزارش خود پیرامون تاثیرات افزایش کارآمدی در نظام بانکی ایران، با استفاده از روش تابع مرزی تصادفی؛ مشخص کردند که اگر بانکهای ایران به صورت کارا عمل کنند، می توانند ۳۵-۴۵ درصد از کل هزینه های خود را پس انداز کنند (عیسی زاده سعید و شاعری زینب؛ ۱۳۹۰) و این صرفه اقتصادی را در راستای افزایش توان سرمایه گذاری های خود در پروژه های اقتصادی مبذول کنند.

موضوعی که بهرام حیدری سنگلجی (۱۳۷۵) در تحقیقات خود آنرا چنین توصیف می کند «اعتبارات برانباشت سرمایه در بخش کشاورزی اثر مثبت دارد. همچنین اثر اعتبارات بر ارزش افزوده بخش کشاورزی مثبت می باشد (حیدری سنگلجی، بهرام؛ ۱۳۷۵).

اما نکته سوم در مواجهه با مسئله خصوصی سازی بانکهای دولتی؛ نگرانی فعالان اقتصادی از عدم دستیابی نظام بانکی کشورهای مجری پروژه خصوصی سازی در رسیدن به اهداف از پیش تعیین شده است. به طوریکه بررسی اجمالی اثرات خصوصی سازی بانکها در کشورهای مختلف؛ گاهی نه تنها همخوانی مشخصی با اهداف اولیه خصوصی سازی نداشته بلکه برعکس؛ در پاره ای از موارد نتایج حاصله مغایر و گاه متضاد با اهداف مورد نظر بوده است. از همین رو بسیاری معتقدند، کارآیی خصوصی سازی وابسته به مسائلی همچون موارد ذیل است:

- میزان محدودیت های دولتی

- حضور بانکهای خارجی

- وجود فضای رقابتی

- حجم خصوصی سازی (ارشدی علی، ۱۳۸۷)

بر این اساس، بحث خصوصی سازی بانکهای دولتی - با تاکید بر تجربه خصوصی سازی بانک صادرات - به عنوان یکی از تحولات سالهای اخیر در عرصه بانکداری که تاثیرات خاص خود را بر تجهیز منابع مالی بخش کشاورزی گذاشته، در این تحقیق مورد بازخوانی قرار گرفته است.

۱-۵- تعاریف عملیاتی

۱-۵-۱- خصوصی سازی :

خصوصی سازی که از اوایل دهه ۱۹۸۰ مطرح شده، در بیش از یک صد کشور دنیا اجرا شده است. روند خصوصی سازی و میزان موفقیت آن در کشورهای مختلف، متفاوت بوده و مسائل اجتماعی، سیاسی و فرهنگی در پیشبرد خصوصی سازی کاملاً موثر بوده اند. لذا خصوصی سازی را می توان تلاشی در جهت پررنگ کردن نقش بازار در مقابل تصمیم های دولت به عنوان کارگزار اقتصادی دانست (بهکیش، ۱۳۸۱).

بر پایه این ایده، تعاریف، مفاهیم و تئوری های متعددی که در برگیرنده ابعاد و اهداف مختلف خصوصی سازی است ارائه شده که به برخی از اهم آنها در زیر اشاره می شود:

۱- خصوصی سازی اصطلاحی فراگیر و متنوع است که به واگذاری کنترل عملیاتی و یا مالی موسسات در مالکیت دولت به بخش خصوصی منجر می شود و همراه مالکیت، "قدرت" نیز به مردم منتقل می شود (پرکوپنکو، ۱۳۸۰).

۲- خصوصی سازی انتقال مالکیت موسسه دولتی به موسسه مستقل خصوصی است (یک انتقال جزئی که مالکیت دو گانه نامیده شده است) (نووتنی، ۱۹۹۹).

۳- خصوصی سازی مجموعه اقدامها و گامهایی است که روش تبدیل مواد خام به کالای مصرفی را تغییر می دهد. این فرایند شامل حذف اثر و کنترل دولت و جایگزینی آن با فعالان بخش خصوصی است (دوکاس و دیگران، ۱۹۹۸).

در تعریف برگزیده این بررسی، خصوصی سازی «یعنی تغییر فضای حاکم بر مؤسسه های دولتی به نحوی که در عین حفظ بافت اصلی فعالیت، تنها فضای یاد شده تغییر یافته و شرایط بازار بر مؤسسه طوری تاثیر گذارد که انگیزه و مکانیسم های بخش خصوصی، ملاک تصمیم گیری در مؤسسه یاد شده قرار گیرد».

اهداف خصوصی سازی نیز در کشورهای مختلف که دارای سیستم های اقتصادی و شرایط اجتماعی هستند، متفاوت است. البته این اهداف دارای فصل های مشترک نیز هستند که مهم ترین آن بهبود کارآیی واحدهای